

กูเป็นนิสิตนักศึกษา เจ้าขุนทองไปปล้น

สุจิตต์ วงษ์เทศ

ภาพจากปก

โปสเตอร์การเมือง ผลงานของแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย,
ศิลปิน : สถาพร ไชยเศรษฐ์

ราคา ๘๕ บาท

ISBN 974-323-024-6

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ
ART & CULTURE

กูเป็นนิสิตนักศึกษา

เจ้าขุนทองไปปล้น

สุจิตต์ วงษ์เทศ

พิมพ์ครั้งที่ : ตุลาคม ๒๕๔๖

สารบัญ

กูเป็นนิสิตนักศึกษา
เจ้าขุนทองไปปล้น

ประธานกรรมการ ชรรค์ชัย บุนปาน | **กรรมการอำนวยการ** พงษ์ศักดิ์ พัยสมิทธิชัย | **กรรมการผู้จัดการ** ไพโรจน์ สายหุ้ม | **บรรณาธิการบริหาร** นิวัตติ์ กองเพียร | **บรรณาธิการผู้ช่วย** พงษ์ศักดิ์ ไพโรจน์ | **บรรณาธิการศิลปกรรม** สุทธิพงษ์ บุนปาน

● **สำนักศิลปวัฒนธรรม** ไมเคิล ไรท์, วาสนา พุ่มพัตตุน, สุพจน์ แจ่มเวิ้ว, สุวรรณ พันธุ์ศรี, นุชจรี ใจเก่ง, มณฑนา ชุ่มมผล, เบญจพร สารพรม, วันชัย ชะลิยะ, จิราพร อังกรสุทธิพันธ์, วรัญญา หุ่นเจริญ, สุภาวพัทตร์ เต๊ะฮ้วน ● **สำนักบรรณาธิการ** อพิสิทธิ์ อีระจาวรรณ, นรากร สุ่มงค์โล, ชนันรัตน์ ศักดิ์สิงห์, ชุมพล บัวแย้ม, เอมอร เปรมใจ, มนตร์งาม นุ่มน้อย, สิริกาญจน์ รัตนเกตุ, ขวัญฤทัย ชื่นมาลัย, สุทธิ หริมหะพิลา, ดวงพร ประเสริฐภักดิ์, วรวิทย์ บำรุงพงศ์, มิตร บุญธรรม, สมชาย ธรรมศิริ, วรพงศ์ ผดุงชอบ, ชนิศร์นิยน์ ณ บางช้าง | **หัวหน้าสำนักบรรณาธิการ** วิชรินทร์ ต้นสกุล

สำนักพิมพ์ **มติชน** บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)
๑๒ ถนนเทศบาลนามาต ประชานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๐ ๐๐๒๑ โทรสาร ๐ ๒๕๕๔ ๓๑๖๒
จัดจำหน่าย : บริษัท งานดี จำกัด โทรศัพท์ ๐ ๒๕๕๐ ๐๕๕๙ โทรสาร ๐ ๒๕๕๐ ๐๐๕๙
พิมพ์ : บริษัท พิมพ์เทศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด แยกสี-เพลท : กองพิมพ์สี
สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรณาธิการและผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
SUJIT WONGTHES Editor & Publisher Printed in BANGKOK, Thailand, 2003

บทกล่าวนำ เสถียร จันทิมาธร	๗
คำนำเสนอ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	๑๖
กูเป็นนิสิตนักศึกษา	๓๔
เจ้าขุนทอง	๓๙
กล่อมวีรชน	๔๒
ตะลุงท่าช้าง	๔๕
เงินหัวรอ	๕๐
กูเป็นนักหนังสือพิมพ์	๕๑
ขอข่าวสาร	๕๒
ขี้ม้อออกจากเมือง	๕๓
กูจะเป็นขบถ	๕๕
ปลงศพเจ้าขุนทอง	๕๗
อิจิ๋วราย	๕๙
นักหนังสือพิมพ์	๖๐
วัวควายที่ไม่ได้ไถนา	๖๑
ข้าวยากหมากแพง	๖๒
แม่	๖๓

นิราศ ๑๒ เดือน

มกราคม : ชมซานส่งความสุข
กุมภาพันธ์ : เน้นฝรั่งและจีน
มีนาคม : เข้าหน้าร้อน
เมษายน : สงกรานต์สาดโคลน
พฤษภาคม : วิสาขะอนิจจาวิสาขะ
มิถุนายน : ๒๔๗๕ รำลึก
กรกฎาคม : ลมพรรษา
สิงหาคม : แข่งกันมีชีวิต
กันยายน : สำคัญที่กองทัพก
ตุลาคม : ภารดรพณ์
พฤศจิกายน : กฐินทัวร์ กระทั่งถอย
ธันวาคม : รศนิยมสูง รายได้ต่ำ
แถลงเรื่อง บทส่งท้าย

บทผนวก

๒๗

๒๘

๒๙

๓๐

๓๑

๓๒

๓๓

๓๔

๓๕

๓๖

๓๗

๓๘

๓๙

๔๐

บทกล่าวนำ

(เมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๘)

ก่อนที่สำนักพิมพ์ **ประพันธ์สาส์น** จะตีพิมพ์ “**กูเป็นนิสิตนักศึกษา**” ออกวางจำหน่ายเมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๒ **สุจิตต์ วงษ์เทศ** กับ **ขรรค์ชัย บุนปาน** เคยมีผลงานตีพิมพ์ร่วมกันมาแล้วรวม ๔ เล่ม และ ๓ ใน ๔ เล่ม นั้นเป็นผลงานทางกวีนิพนธ์ กล่าวคือ

หนังสือ “นิราศ” ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๗

หนังสือ “กลอนลูกทุ่ง” ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘

หนังสือ “เห่ลูกทุ่ง” ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙

ระยะเวลานั้น แม้วงการกวีนิพนธ์จะคึกคักเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะโดยชมรมนักกลอน สหพันธ์นักกลอน และหรือที่แสดงออกโดยผ่านทาง ชุมนุมและชมรมวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ แต่การตีพิมพ์หนังสือ กวีนิพนธ์ก็ยังไม่ได้รับการต้อนรับจากสำนักพิมพ์เท่าที่ควร

จะเห็นได้จากนอกจากกวีนิพนธ์ของ **อังคาร กัลยาณพงศ์** อันสำนักพิมพ์สังคมศาสตร์ตีพิมพ์ กับ “ดาวกลอน” ของ **นเรศ นโรปกรณ์** อันสำนักพิมพ์ไอเดียนสโตรตีพิมพ์แล้ว ดูเหมือนว่าจะมีเพียง “**กูเป็นนิสิตนักศึกษา**” ละกระมังที่ได้รับการยอมรับในเชิงพาณิชย์ ขณะที่งานรวมเล่มอื่นๆ แม้กระทั่ง “นิราศ” และ “เห่ลูกทุ่ง” ก็เป็นการตีพิมพ์กันขึ้นเองด้วยจำนวนที่ไม่มากนัก

ที่เป็นเช่นนี้มีได้มีสาเหตุเนื่องมาจากตลาดหนังสือในแนวกวีนิพนธ์ ยังคับแคบ และไม่สามารถให้ผลในทางธุรกิจเท่าที่ควรเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทางวรรณกรรมโดยส่วนรวมและสถานะที่เป็นด้านรองของวรรณกรรมสร้างสรรค์ในสาขากวีนิพนธ์ในขณะนั้นอีกด้วย “**ชัยอนันต์-ชัยสิริ**” ๒ นักวิชาการวรรณกรรมแห่งสกุล “**สมุทวณิช**” ได้เคยตั้งข้อสังเกต

ถึงสภาพทางการเมือง สภาพทางจิตใจ และสภาพทางวรรณกรรมในหัว
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๑๐ เขาไว้อย่างน่าสนใจยิ่งว่า

“...ยุวชนสยามที่แตกเนื้อหนุ่มหลังการฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ
เป็นชนรุ่นใหม่ผู้นำสงสาร เขาถูกปฏิเสธสิทธิที่จะปกครองตนเองเป็นเวลา
ถึงสิบปี เขาไม่รู้จักคำว่า “เสรีภาพ” เขาได้ยินได้ฟังแต่ความมั่นคงของรัฐ
และการพัฒนาเศรษฐกิจ เขาได้อ่านหนังสือประโลมโลกย์ที่พระเอกเป็นคน
สูงศักดิ์ นางเอกเป็นคนต่ำต้อยคอยแต่จะนั่งส่งสารตัวเอง...นิยายสารที่เสนอ
นิยายรักหวานชื่นผูกขึ้นราวกับดอกเห็ด ความรักและกามารมณ์กลายเป็น
เครื่องหมายการค้าของนักเขียนรุ่นหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐” (ชัยอนันต์-ชัยสิริ สมุท
วณิช : วรรณกรรมการเมืองของไทย. สังคมศาสตร์ปริทัศน์, กรกฎาคม
๒๕๑๖)

สภาพการณ์โดยทั่วไปทางวรรณกรรมที่เป็นเช่นนี้มีใช้สิ่งที่เกิดขึ้น
อย่างลอยๆ และอย่างไร้รากฐานความเป็นมา หากแต่มีความสัมพันธ์และ
เป็นผลสะท้อนจากสภาพการณ์ทางสังคมและทางการเมืองในขณะนั้น
อย่างมีอาจจะแยกออกจากกันได้

การรัฐประหารครั้งที่สองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ ๒๐
ตุลาคม ๒๕๐๑ ไม่เพียงแต่ส่งผลให้ “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๙๕” ถูกฉีกทิ้ง สถา
ผู้แทนราษฎรที่มาจากกาเลือกตั้งเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๐๐ ถูกยุบ
พรรคการเมืองอันจัดตั้งขึ้นตาม “พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช
๒๔๙๙” ถูกยกเลิก หากแต่ยังมีนักเขียน นักหนังสือพิมพ์จำนวนหนึ่งถูก
จับกุมคุมขังพร้อมกับนักการเมือง หนังสือพิมพ์และนิตยสารทางการเมือง
ถูกสั่งปิด

ขณะเดียวกัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติยังได้ออก
ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๗ หรือที่รู้จักกันในนาม “ปว.๑๗” ควบคุม
และคุกคามหนังสือพิมพ์และสิ่งตีพิมพ์โดยทั่วไปอีกด้วย

จากเนื้อหาของประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๗ นี้ “มีผลเป็นอย่าง
ยิ่งต่อชีวิตทางความคิดของนักเขียนในยุคนั้น” (สุชาติ สวัสดิ์ศรี : แนวคิด

ของนักเขียนวรรณกรรมไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๙๙-ปัจจุบัน, พ.ศ.
๒๕๑๕) อันเป็นการส่งแรงสะท้อนในด้าน “ปราชญ์” นักเขียน “โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในด้านการปลูกฝังสำนึกในการเซ็นเซอร์ตนเองของนักเขียนและนัก
หนังสือพิมพ์ไทย” (เฮอริเบิร์ต ฟิลลิปส์ : ปัญญาชนสยาม, ส. ศิวรักษ์
บรรณาธิการ)

สภาพที่ติดตามมาในทางวรรณกรรมก็คือ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร
ส่วนใหญ่ไม่กล้าเสนอเรื่องราวทางการเมืองและทางสังคมที่จริงจัง
หน้าแรกของหนังสือพิมพ์รายวันเต็มไปด้วยข่าวอาชญากรรม
บทบรรณาธิการและบทความทางการเมืองกลายเป็นสิ่งที่แทบไม่มี
ความหมาย มีฐานะเสมอเพียงเครื่องประดับเพื่อแสดงว่ายังมีอยู่เท่านั้น
คอลัมน์ข่าวซุบซิบในวงสังคมและเรื่องคาวๆ ของคาราและสาวสังคม
กลายเป็นด้านหลักของหนังสือพิมพ์

ยิ่งเมื่อมีคำสั่ง “ลับ” เป็นนโยบายมีมติตราสั่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์โดย
ไม่ยอมให้มีการออกหนังสือพิมพ์ใหม่ (ยกเว้นของทางราชการและของ
สมาคมอันไม่เกี่ยวกับการเมือง) หนังสือพิมพ์ที่ยังไม่ถูกยึดใบอนุญาตก็ทำ
ในลักษณะตัวลืบ ขณะเดียวกัน “หัว” หนังสือกลายเป็นสินค้าราคาสูง
มูลค่าถึงเลข ๖ หลัก

จากปัจจัยทางสังคมและทางการเมืองเช่นนี้เองนำไปสู่การอุบัติขึ้น
ของวรรณกรรมอันนักวิจารณ์จำนวนหนึ่งสรุปว่า “เต็มไปด้วยเรื่องราวพาดิน”
(สุชาติ สวัสดิ์ศรี : อ่างแล้ว) และหรือ “วรรณกรรมไทยพูดกันแต่เฉพาะเรื่อง
รักโศก รุ่มจิม หรือมีฉะนั้นก็เป็นเรื่องครอบครัวเมียน้อยเมียหลวง...เป็น
เรื่องที่เร้าอารมณ์แต่ไม่เร้าสมอง” (นิตยา มาศะวิสุทธิ : แนวโน้มของ
วรรณกรรมไทยปัจจุบัน, พ.ศ. ๒๕๑๕)

และผสมเข้ากับ “กลอนรักหวานที่กล่าวถึงสายลมแสงแดดดวงดาว
อารมณ์เหงาอ้างว้างและการผิดหวังในความรักของคนหนุ่มสาว” (ธีรณ
คุปตะวัฒน์ : มองไปในวันวานของวรรณกรรม. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ๓๐
มีนาคม ๒๕๒๒), อัน **ขรรค์ชัย บุนปาน** สรุปเขาไว้อย่างคมคายว่า “กลอน
หาผิวหาเมีย” (ขรรค์ชัย บุนปาน : คนเขียนหนังสือ, พ.ศ. ๒๕๑๑)

กล่าวสำหรับสภาพในมหาวิทยาลัย เนื่องจากในห้วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๐ นิสิตนักศึกษาได้ตื่นตัวและแสดงบทบาทที่จริงจังในทางการเมืองเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะในการคัดค้านและเปิดโปงการเลือกตั้งสกปรกเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ อันเป็นปัจจัยหนึ่งที่นำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ ดังนั้น ภายหลังจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ เป้าหมายประการหนึ่งของคณะปฏิวัติก็คือ การทำลายและแยกสลายพลังของนิสิตนักศึกษาในลักษณะอันเคยเป็น “ขบวนการ”

จะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองตนเองของนิสิตนักศึกษาในแต่ละมหาวิทยาลัย องค์กหรือนักศึกษาหากไม่ถูกทำลายก็ตกอยู่ในการควบคุมอย่างเข้มงวด โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึงกับกำหนดให้อาจารย์เป็นนายกสโมสรและดำรงตำแหน่งประธานชุมนุมต่างๆ กิจกรรมในด้านที่เกี่ยวกับการเมืองและสังคมถูกห้ามเด็ดขาด

จากนี้ มหาวิทยาลัยอันได้ชื่อว่าเป็นแหล่งบ่มเพาะเพื่อแสวงหาคำเป็นเลิศทางวิชาการก็ถูกซบรับเอาผลสะท้อนทางสังคมที่ฟุ้งเฟ้อและความบันเทิงใจจากภายนอกเข้าไปอย่างเต็มที่ มหาวิทยาลัยจึงเป็นภาพสะท้อนของการแสดงออกแห่งอภิสิทธิ์ชน อันหย่าขาดจากสภาพความเป็นจริงโดยพื้นฐานของสังคม บรรยากาศโดยทั่วไปจึงเป็นดังที่ **สุจิตต์ วงษ์เทศ** ได้วาดพรรณนาไว้ กล่าวคือ

“...กูเป็นนิสิตนักศึกษา, วาสนาส่งส่งสโมสร, ย่ำค่านี่จะย่ำไปงานบอลล์” และหรือ “พรงนี้ก็จะต้องไปร่วมงาน, สังสรรค์ในระดับปริญญา” (สุจิตต์ วงษ์เทศ : กูเป็นนิสิตนักศึกษา, พ.ศ. ๒๕๑๑)

และหรือ “...เสียงหวีดร้องของพวกผู้หญิง เสียงตะโกนเลียนเสียงระเบิดของพวกผู้ชาย ตามมาด้วยภาษาคนป่าอีกสองสามวรรค และที่ภาษาต่างคำยุโรป แผลออกมาได้จากน้ำเสียงที่โห่หังพอได้ความว่า “นี่คือใคร ข้าจะบอกให้ก็ได้ (แล้วก็ลงชื่อสถาบัน) ลงท้ายก็เสียงปรบมือให้แก่ตัวเองที่เก่งกล้าสามารถพอที่จะตะโกนอะไรบ้าๆ ทำนองนี้ได้และดัง” (วิทยากร เชียงกูล : ฉันทินมาหาความหมาย, พ.ศ. ๒๕๑๕)

อันเป็นภาพแห่งการจัดมัตตั้งและงานบอลล์, การแข่งขันกีฬาและการเชียร์อย่างบ้าคลั่งอันสะท้อนถึงความหลงสถาบัน, การประกวดเทพีและการเสาะหา “ดาว” ดวงเด่น, การโต้วาทีด้วยฉันทิประเภท “หมาดีกว่าคน” เป็นต้น

นิสิตนักศึกษา (แม้ว่าจะเรียนคณะรัฐศาสตร์และคณะนิติศาสตร์ก็ตาม) ถูกทำให้ลืมไปชั่วขณะว่า การร่างรัฐธรรมนูญที่เริ่มมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ โดยไม่มีวิ้วแควว่าจะสำเร็จเสร็จสิ้นเมื่อใด เป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ คำขวัญที่ว่า “ศึกษาเพื่อรับใช้ประชาชน” เป็นเรื่องของพวก “ซ้าย” การเมืองเป็นเรื่องสกปรกและเป็นเรื่องที่เล่นกันในหมู่ผู้ใหญ่เท่านั้น เป็นต้น

กล่าวสำหรับวัฒนธรรมการอ่าน จากการวิจัยของสำนักข่าวสารอเมริกัน (ยูซีเอส) ถึงนิสัยในการใช้สื่อมวลชนของนักศึกษามหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ปรากฏว่า

สื่อมวลชนที่นักศึกษาให้ความเชื่อถือมากที่สุดถึงร้อยละ ๖๗ คือวิทยุ ส่วนหนังสือพิมพ์และนิตยสารมีเพียงร้อยละ ๑๔ และร้อยละ ๑๓ ตามลำดับ

หนังสือพิมพ์และนิตยสารที่นักศึกษาอ่านมากที่สุดมีดังนี้ ร้อยละ ๓๒ อ่านหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ**, ร้อยละ ๑๔ อ่านนิตยสาร **ศรีสัปดาห์**, ร้อยละ ๑๒ อ่านนิตยสาร **ข่าวกรุง** และร้อยละ ๑๐ อ่านนิตยสาร **สตรีสาร** (อ้างใน ปัญญาชนสยาม, **ส. ศิวรักษ์** บรรณาธิการ)

จากนี้จึงเห็นได้ว่าในหมู่นิสิตนักศึกษาที่สนใจทางด้านวรรณกรรมนั้น ส่วนหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นนักอ่านชายให้น้ำหนักกับหนังสือพิมพ์ **สยามรัฐ** และนิตยสาร **ข่าวกรุง** ค่อนข้างสูง ขณะที่อีกส่วนหนึ่งซึ่งน่าจะเป็นนักอ่านหญิงมีความโน้มเอียงไปข้างนิตยสาร **ศรีสัปดาห์** กับนิตยสาร **สตรีสาร** มากกว่า

อิทธิพลของ “**สยามรัฐ**” อันเป็นหนังสือพิมพ์การเมืองในแนวจริงจังและมีลัทธิเป็นตัวแทนฝ่ายประชาธิปไตยในขณะที่ยังคงสภาพการเมืองถูกปกครองด้วยระบอบเผด็จการ จึงถือได้ว่าเป็นความหวังและเป็นที่พักทางความคิด นักคิดและนักเขียนจากค่าย “**สยามรัฐ**” อันมี **คึกฤทธิ์ ปราโมช** เป็นผู้นำส่งผลสะท้อนต่อคนหนุ่มสาวที่ไฝฝันจะเป็นคนเขียนหนังสือไม่น้อยทีเดียว

อย่างไรก็ตาม กำเนิดของนิตยสาร “สังคมศาสตร์ปริทัศน์” ซึ่ง **สุลักษณ์ ศิวรักษ์** เป็นบรรณาธิการเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๐๖ ก็สะท้อนให้เห็นถึงภาวะแห่งการดิ้นรนในทางความคิดแห่งยุคสมัยที่ปรารถนาจะแหวกมหาปรการแห่งความซ้ำซากจำเจภายในสถาบันการศึกษาและภายในวงวิชาการอย่างเด่นชัดยิ่ง

“สังคมศาสตร์ปริทัศน์” ในระยะแรกๆ แม้ว่าความโน้มเอียงไปข้างอนุรักษนิยมจะสูงอย่างเป็นพิเศษ ตามบุคลิกนักเรียนนอก “นุ่งผ้าม่วง” อย่าง **ส. ศิวรักษ์** แต่ในท่ามกลางความแห้งแล้งทางภูมิปัญญาและความไม่พอใจต่อความซ้ำซากแห่งระบอบการปกครองที่เป็นเผด็จการ นิตยสารราย ๓ เดือนฉบับนี้ ทางหนึ่ง เป็นศูนย์แห่งการแสดงออกเพื่อแสวงหาความเป็นเลิศทางวิชาการของปัญญาชนและนักเรียนนอกรุ่นใหม่จำนวนหนึ่ง

แต่อีกทางหนึ่ง ได้กลายเป็นเวทีทางวรรณกรรมอันเป็นเสียงร้องแห่งความรู้สึกที่อัดอั้นตันใจร่วมสมัย

“สังคมศาสตร์ปริทัศน์” ได้มีบทบาทอย่างสูงในการนำเอาผลงานสร้างสรรค์ของ **อังคาร กัลยาณพงศ์** ออกมาจากวงแคบๆ ภายในมหาวิทยาลัยศิลปากรและโรงเรียนช่างศิลป์ให้ปรากฏสู่โลกภายนอก

ในยุคที่กลอนรักเพื่อฝันเฟื่องฟูตามสถานีวิทยุและโทรทัศน์รวมทั้งตามชุมนุมวรรณศิลป์และชมรมนักกลอนนั้น กวีนิพนธ์ของ **อังคาร กัลยาณพงศ์** ได้ส่งผลสะท้อนที่ดีทั้งในทางรูปแบบและเนื้อหาไม่น้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางรูปแบบ, การเขียนในแบบไม่เคร่งฉันทลักษณ์โดยถือจังหวะและน้ำหนักแห่งเสียงของคำเป็นสำคัญตามแบบกวีโบราณได้ช่วยปลดแอกทางความคิดของผู้สนใจกาพย์กลอนที่เคยติดอยู่ในกรอบของฉันทลักษณ์และกลอนแปดของสุนทรภู่มาอย่างยาวนานได้ในระดับแน่นอนหนึ่ง

การนำสัญลักษณ์มาใช้เหมาะสม และการสะท้อนอารมณ์อย่างละเมียดประณีตได้ช่วยยกฐานะของกวีนิพนธ์ที่กำลังตกต่ำเสื่อมทรุดให้มีความหมายอย่างลึกซึ้งต่อชีวิต ทำให้ความเข้าใจต่อความรักต่อชีวิตและต่อธรรมชาติได้อย่างเป็นศิลปะ มิใช่เป็นเพียงการระบายอารมณ์และเรียงคำที่มีสัมผัสอย่างตลึงๆ และตื่นเขิน

“...อิทธิพลของเขา (อังคาร กัลยาณพงศ์) มีปรากฏเห็นชัดอยู่ในงานกวีนิพนธ์ของคนยุคนี้โดยเฉพาะของคนหนุ่มสาวที่มีการศึกษา...งานของคนกลุ่มนี้ (หมายถึงผู้ที่ได้รับอิทธิพลทางรูปแบบและเนื้อหา) แม้จะยังไม่สามารถเร้าอารมณ์เร้าสมองและจินตนาการได้เท่างานของอังคาร แต่เห็นได้ชัดว่าได้พยายามแหวกวงล้อมของประเพณีการเขียนกวีนิพนธ์แบบดั้งเดิมออกมาแล้ว เขาเขียนกลอนตามรูปแบบที่เขาเห็นว่าน่าจะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของเขาได้ดีที่สุดโดยไม่ยอมให้กฎระเบียบแห่งฉันทลักษณ์มาบีบบังคับเขา เรื่องที่เขาเขียนก็แสดงทรรศนะที่กว้างขึ้น ภาพพจน์ที่ใช้มิได้เป็นภาพพจน์ที่ซ้ำซากจำเจและมีขอบเขตจำกัดอยู่เฉพาะสิ่งที่น่าอภิรมย์เท่านั้น” (นิตยา มาศะวิสุทธิ : อ้างแล้ว)

กวีนิพนธ์ของ **สุจิตต์ วงษ์เทศ** และ **ขรรค์ชัย บุนปาน** อันรวบรวมไว้ใน “**กูเป็นนิสิตนักศึกษา**” นั้นอุบัติขึ้นมาในบรรยากาศทางสังคมการเมืองและทางวรรณกรรมดังได้กล่าวเป็นลำดับมา

อารมณ์ความรู้สึกในทางสังคมของพวกเขาจึงแทบไม่แตกต่างไปจากการแสดงออกโดยผ่านเรื่องสั้นหลายเรื่องในหนังสือ “**ครึ่งรักครึ่งใคร**” (สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, พ.ศ. ๒๕๑๑) นั่นก็คือลักษณะสมรรถนะที่ว่า

“...เมืองไทยทั้งของคุณและของผม โดดแต่หัว และหัวคือกรุงเทพมหานคร โตส่วนเดียวและโตเกินไปเสียด้วย อวัยวะส่วนอื่นๆ ลีบหมด และน่าอนาถก็ตรงที่เซลล์ที่มาเจริญเติบโตอยู่ส่วนหัวนั้นเป็นเซลล์ที่พิการ...” (ขรรค์ชัย บุนปาน : คนเขียนหนังสือ, พ.ศ. ๒๕๑๑)

นั่นก็คือ ความไม่พอใจต่อสภาพอันเลื่อมทรุดของสังคมไทยในขณะนั้นซึ่งเต็มไปด้วยการฉ้อราษฎร์บังหลวง, การถูกปกครองโดยระบอบเผด็จการของผู้เป็นใหญ่ไม่กี่ตระกูล, ความไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลและในกลุ่มของพวกเขา, ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างคนแต่ละชั้น และรวมทั้ง

“...มีคนไม่น้อยเริ่มรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมของสังคมไทยและมองเห็นว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมกำลังล้มเหลว” (สุชาติ สวัสดิ์ศรี : บทกล่าวนำ ฉันทมาหาความหมาย, พ.ศ. ๒๕๑๕)

กล่าวในทางกวีนิพนธ์ แม้ว่าอิทธิพลของ **อังคาร กัลยาณพงศ์** จะ

มืออย่างสูงและส่งผลสะท้อนอย่างกว้างขวาง แต่เนื่องจากทั้ง **สุจิตต์ วงษ์เทศ** และ **ขรรค์ชัย บุนปาน** ได้ผ่านการสะสม “บารมี” จากการอ่านและลงมือเขียนมาพอสมควร ภายใต้วตนของเขาจึงมิได้ว่างเปล่ากระทั่งอิทธิพลของ **อังคาร กัลยาณพงศ์** เข้าครอบงำอย่างสิ้นเชิง

ตรงกันข้าม รากฐานของทั้ง **สุจิตต์ วงษ์เทศ** และ **ขรรค์ชัย บุนปาน** ได้ย้อนกลับไปจนถึงลิลิตยวนพ่าย, ทวาทศมาส, กวีนิพนธ์ของเจ้าพระยาพระคลัง(หน) ตลอดจนกลอนบทละครของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น ดังนั้น ลีลากลอนของเขาจึงหลีกเลี่ยงจากความซ้ำซากของอิทธิพลสุนทรภู่ อันเป็นแบบที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในหมู่นักกลอนทั่วไป แม้กระทั่งโคลงก็มีได้อยู่เพียงของนรินทร์อิน ตรงกันข้าม กลับแสดงอิทธิพลของโคลงต้นสมัยกรุงศรีอยุธยาอยู่ด้วยเป็นอย่างสูง

สุจิตต์ วงษ์เทศ แนบแน่นเป็นอย่างยิ่งกับลำนำอันแฝงกลิ่นอายของเพลงพื้นบ้านและหวนกลับสู่ขนบที่อันสงบร่มเย็น ขณะที่ **ขรรค์ชัย บุนปาน** เข้าสัมพันธ์กับชีวิตสมัยใหม่อย่างกลมกลืน โดยเนื้อหาของทั้งสองคนเขาเป็นคนที่ชื่นชมกับอดีตอันเก่าแก่ของบรรพบุรุษที่เป็นไทย แต่การแสดงออกโดยลีลากลอนแตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์อันเป็นเฉพาะตัว และเมื่อนำมารวมอยู่ในหนังสือเล่มเดียวกันจึงเสมือนเป็นดนตรีคนละชนิด กล่าวคือของ **สุจิตต์ วงษ์เทศ** เป็นกังวานของเพลงพื้นบ้านและดนตรีไทยเดิม แต่ของ **ขรรค์ชัย บุนปาน** แม้จะมีสิ่งเหล่านี้ดำรงอยู่อย่างเป็นกระดูกและเลือดเนื้อ แต่ก็ได้ปฏิเสธท่วงทำนองใหม่ของคนตรีสมัยใหม่เข้ามาเป็นหนึ่งประกอบด้วย

งานกวีนิพนธ์ของทั้งสองคนนี้พิสูจน์ให้เห็นอย่างเด่นชัดยิ่งว่าบทบาทและความหมายของงานเขียน ในฐานะวรรณกรรมสร้างสรรค์นั้นจะอยู่หรือจะดับสลายขึ้นอยู่กับการค้นพบและการค้นเอกลักษณ์นั้นให้พบให้จงได้

ขณะเดียวกัน ยิ่งกาลเวลาล่วงผ่านไปยาวนานมากเพียงใด กวีนิพนธ์ในฐานะที่เป็นผลงานส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์แห่งยุคสมัย ก็ยิ่งจะแสดงบทบาทของมันเด่นชัดและตอกย้ำยืนยันถึงเนื้อหาแห่งความหมายในการสะท้อนภาพลักษณ์และการเคลื่อนไหวในแต่ละระยะของสังคมอย่างมีอาจปฏิเสธได้

แน่นอนที่สุด การเคลื่อนไหวในทางสังคมไม่ได้มีแต่เรื่องราวและกิจกรรมในทางการเมือง หากแต่ยังมีกิจกรรมของอารมณ์และความรู้สึกที่เป็นส่วนตัวของปัจเจกชนด้วย

ประการสำคัญกิจกรรมทางอารมณ์อันเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคนนั้น หากค้นกลั่นและแสดงออกด้วยความสามารถที่เป็น “นาย” เหนือถ้อยคำของกวีก็ย่อมจะสามารถเป็นตัวแทนในลักษณะของสิ่งที่เรียกได้ว่า “สมรรถนะ” ที่มีลักษณะทั่วไปขึ้นมา

มีคนเป็นจำนวนมากผ่านเข้ามาในใจฉัน

แต่มีเพียง “กวี” เท่านั้นที่สามารถเข้านั่งกลางใจฉัน

จากนี้จึงเห็นได้ว่า ความหมายและบทบาทของกวีนิพนธ์ในหนังสือ **“กูเป็นนิสิตนักศึกษา”** เล่มนี้ ทางหนึ่ง จึงเป็นปัจจัยทางวรรณกรรมเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจต่อสภาพทางความคิดและสภาพการสร้างสรรค์วรรณกรรมของทั้ง **สุจิตต์ วงษ์เทศ** และ **ขรรค์ชัย บุนปาน**

ขณะเดียวกัน อีกทางหนึ่ง ก็เพื่ออาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นพาหนะในการเรียนรู้และทำความเข้าใจต่อสภาพความเป็นจริงและอารมณ์แห่งยุคสมัยที่กวีทั้งสองมีชีวิตอยู่ในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอีกด้วย

และนี่คือความรื่นรมย์อันมีลักษณะเร้าสมอง

และนี่คือสิ่งที่งานวรรณกรรมสามารถทำหน้าที่ของมันได้อย่างเต็มภาคภูมิ ในฐานะที่เป็นบันทึทางประวัติศาสตร์สังคมอันมีพื้นฐานอยู่บนความรู้สึก, ความรู้สึกของปัจเจกชนที่ปะทะสังสรรค์กับสภาพสังคมที่เขามีชีวิตอยู่

เสถียร จันทิมาธร

น.ส.พ. “มติชน” ๑๓ กันยายน ๒๕๒๙

(พิมพ์ครั้งแรก เป็น บทกล่าวนำ ในหนังสือ **กูเป็นนิสิตนักศึกษา**, ๒๕๒๙)

คำนำเสนอ

(เมื่อพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๔)

สุจิตต์ วงษ์เทศ

และ

บทกวีทางสังคมและการเมือง

สุจิตต์ วงษ์เทศ มีความสามารถอยู่อย่างหนึ่ง คือการใช้สัญลักษณ์
เก่าๆ ของไทยให้เข้ากับสภาพและเหตุการณ์สมัยใหม่

ดังนั้น *เจ้าขุนทอง* และ *การะเกด* ที่เขานำมาใช้อยู่บ่อยครั้ง ก็กลายเป็น
เป็นการทำของเก่าให้เข้ากับของใหม่

ถ้าจะว่าไปแล้ว *เจ้าขุนทอง* ได้กลายเป็นชื่อทั่วไปของบุคคลที่ถูกถือว่าเป็น
วีรชน ในช่วงของ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ
การะเกด ที่สุจิตต์ วงษ์เทศ ชอบนำมาใช้ทั้งในบทเพลง ชื่อหนังสือ และแม้
กระทั่งตั้งเป็นชื่อลูกชายของเขาเอง ก็กลายเป็นตัวแทนของคนหนุ่มคนสาว
ที่ต่อสู้เพื่อความเชื่อมั่นและอุดมการณ์ของตน

หนังสือ *เจ้าขุนทองไปปล้น* เล่มนี้ เป็นการรวมบทกวีของสุจิตต์
วงษ์เทศ ตั้งแต่ ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๒๓ คล้ายๆ ลักษณะการรวมงานกวี
ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เรื่อง *เพียงความเคลื่อนไหว* ที่เน้นเนื้อหาอยู่กับ
เหตุการณ์ก่อนและหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

อาจจะกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่าผลงานทางวรรณกรรมนั้นเป็นผลผลิต
ของสภาพทางสังคม นักเขียนมักจะทำอนสภาพแวดล้อมของเขาออกมา
อาจจะโดยมีจิตสำนึกหรือไม่มีจิตสำนึกก็ตาม ในบางครั้งเขาอาจจะสะท้อน
สภาพแวดล้อมในแวดวงที่คับแคบใกล้ตัวเขาที่สุด แต่ในบางครั้งนักเขียนที่

เติบโตแก่กล้าก็สามารถจะมองทะลุผ่านความคับแคบอันนั้นออกไป สัมผัส
และสะท้อนสังคมที่กว้างใหญ่ไพศาลนั้นได้เป็นอย่างดี

และ *เจ้าขุนทองไปปล้น* ของสุจิตต์ วงษ์เทศ นี้ก็เข้าข่ายในกรณีหลัง
เมืองไทยในช่วงทศวรรษ ๒๕๑๐ (คือ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ ถึง
๒๕๑๙) เป็นสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล ทั้งทางด้าน
เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ทางด้านเศรษฐกิจ เมืองไทยได้เปลี่ยนจากสภาพเศรษฐกิจอย่าง
ง่ายๆ ที่มีการผลิตสินค้าหลักทางเกษตร คือ ข้าว ยางพารา และผลไม้ เป็น
เศรษฐกิจที่ทำมาเป็นเวลาแรมปี ไม่มีเทคโนโลยีสูงเท่าไร ไม่มีการวางแผน
และเป้าหมายที่แน่นอน กลายมาเป็นการ “พัฒนา” เศรษฐกิจนับตั้งแต่สมัย
รัฐบาลจอมพลถนอม กวณิช (๒๕๐๑ - ๒๕๐๖) เป็นต้นมา การ
“พัฒนา” เศรษฐกิจซึ่งสืบเนื่องมาจนถึงสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร
(๒๕๐๖ - ๒๕๑๖) และทราบเท่าทุกวันนี้ มุ่งที่จะสร้างเศรษฐกิจภาค
อุตสาหกรรม เน้นในแง่ของการลงทุน (ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ)
เศรษฐกิจในลักษณะนี้สร้างความเจริญก้าวหน้าให้ภาคอุตสาหกรรมยิ่งกว่า
ภาคเกษตรกรรม หรือพูดให้ชัดเดยก็คือเน้นความเจริญเติบโตของเมืองมาก
กว่าชนบท

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้เห็นได้ชัดทั่วไป ในช่วงเวลาที่
กำลังกล่าวถึงนี้ประเทศไทยส่วนรวมได้เปลี่ยนแปลงไป มีถนนหนทางติดต่อ
ได้มากมาย ทั้งทางหลวงติดต่อภาคต่างๆ เป็นทางหลวงระดับไฮเวย์ขนาดใหญ่
มีการใช้ไฟฟ้าและน้ำประปาในหลายๆ เขต สิ่งเหล่านี้เป็นโครงสร้าง
ส่วนล่างของแผน “พัฒนา” การอุตสาหกรรม

ในระยะเวลาดังกล่าว เงินตราต่างประเทศไหลทะลักเข้ามา ส่วน
หนึ่งเป็นดอลลาร์จากความช่วยเหลือของอเมริกัน ส่วนหนึ่งมาจากการ
ลงทุนใช้จ่ายในสงครามเวียดนามที่อเมริกาทุ่มอย่างหนักในระหว่างปี ๒๕๐๘
- ๒๕๑๘ ทั้งนี้เพราะเมืองไทยได้กลายเป็นทั้งฐานทัพและจุดยุทธศาสตร์
ที่สำคัญของอเมริกันในระบายนั้น การที่ทหารอเมริกันเข้ามาพักผ่อนในเมือง
ไทย การที่เกิดอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ช่วยกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจใน

ลักษณะใหม่ให้เดินไปอย่างรวดเร็ว

แน่นอน ในด้านหนึ่งเศรษฐกิจในลักษณะนี้ก็ถือได้ว่าเป็นความเจริญก้าวหน้า แต่ทว่าในอีกด้านหนึ่งเศรษฐกิจแบบนี้ก็สร้างปัญหาขึ้นมาในตัวเอง ทั้งนี้เพราะเป็นความเจริญที่ขาดความสมดุล ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมและเมืองเติบโตอย่างรวดเร็วขึ้น ภาคเกษตรกรรมและชนบทกลับเติบโตช้ามาก และในที่สุดก็กลายเป็นว่าภาคเกษตรกรรมชนบทที่ประกอบเป็นส่วนใหญ่ของประเทศกลับล้าหลัง เกิดความขัดแย้งกันขึ้นมาอย่างชัดเจนระหว่างเมืองกับชนบท หรือจะพูดว่าช่องว่างอันเคยมีอยู่แล้วระหว่างเมืองกับชนบทก็ทวีขึ้นอย่างมหาศาลในระยะนั้น

ถ้าเรามองในมุมแคบ เอาแค่กรุงเทพฯ เราก็จะเห็นความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ชัด **“เวนิซแห่งตะวันออก”** ถูกเปลี่ยนจากเมืองที่มีคลอง ต้นไม้ รถมราง อากาศบริสุทธิ์ กลายเป็นเมืองที่มีการจราจรโดยรถยนต์คับคั่งเลวร้ายที่สุดแห่งหนึ่งในโลก มีอัตราอุบัติเหตุรถยนต์ คนบาดเจ็บล้มตายเป็นมากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก คลองถูกถมเป็นถนน ต้นไม้ใหญ่ถูกตัดทิ้ง แล้วก็อากาศมีพอลลูชั่นมากที่สุดในโลกเช่นกัน

สุจิตต์ วงษ์เทศ เคยแสดงอารมณ์เกรี้ยวกราดไว้ครั้งหนึ่งว่า **“คลองหลอดนี้แหละ เหมือนเหมือนบ้านเมืองเต็มไปด้วยศพจากโรคห่าระบาด น้ำดำคร่ำอย่างกับว่าเป็นปลัดควาย...มึงเห็นหรือเปล่า มึงได้กลิ่นบ้างหรือเปล่า ถูยล...เวนิซแห่งภาคตะวันออก”** (หยิบเงามาซักเงา ๒๕๑๗)

ทางด้านการเมือง นับตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นเถลิงอำนาจเมื่อ ๒๕๐๑ เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ๒๕๑๖ ส่วนใหญ่เมืองไทยจะถูกปกครองด้วยเผด็จการทหาร (ยกเว้นช่วงสั้นๆ ที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๑ และมีการเลือกตั้ง แต่จอมพลถนอม กิตติขจร ก็ทำรัฐประหารตนเองใน พ.ศ. ๒๕๑๔) การปกครองส่วนใหญ่มักอยู่ในมือกลุ่มทหาร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารบก) นายกรัฐมนตรีซึ่งมาจากผู้นำทหารบกมีอำนาจเด็ดขาดถึงขั้นประหารชีวิต (ตามมาตรา ๑๗ และมาตราอะไรก็ตามที่เปลี่ยนชื่อเรียกใช้)

โดยทั่วไปแล้วในแง่การเมือง ประเทศไทยมีลักษณะเป็นการเมืองที่มี

ความเป็นอนุรักษ์นิยมสูงตลอดมา อันเป็นมรดกตกทอดมาจากสมัยราชาธิปไตย ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งนำความคิดที่ต่างกับอนุรักษ์นิยมโดยนำรัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมือง และการเลือกตั้งมาใช้บ้างก็ตาม แต่ส่วนใหญ่เมืองไทยก็ยังอยู่ภายใต้ความคิดทางการเมืองอนุรักษ์นิยมอยู่และเป็นการเมืองที่เจ้าและขุนนางเก๋ายังทรงอิทธิพลอยู่มากทีเดียว มีสถาบันข้าราชการเป็นผู้ใช้อำนาจทางการเมืองนั้น ระบบการเมืองถูกครอบงำโดยข้าราชการเกือบทั้งสิ้น และมีข้าราชการทหารบกเป็นผู้นำในการใช้อำนาจทางการเมืองนี้

ในสมัยรัฐบาลอันยาวนานของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ จนกระทั่งการรัฐประหาร ๒๕๐๐ ถึงแม้ว่าการปกครองส่วนใหญ่จะเป็นเผด็จการทหารก็ตาม แต่รูปแบบบางอย่างของประชาธิปไตยก็มิได้ถูกทำลายไปจนหมดสิ้น เช่น ยังมีรัฐธรรมนูญอยู่ มีรัฐสภา และบางครั้งก็มีการเลือกตั้ง แต่เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นเถลิงอำนาจ และจอมพลถนอม กิตติขจร สืบมรดกทางการเมืองนั้น สถาบันทางการเมืองต่างๆ ถูกทำลายลง กลายเป็นเผด็จการทหาร (บก) อย่างบริสุทธิ์ และการปกครองเช่นนี้ก็อ้างอิงอาศัยความชอบธรรมจากสถาบันกษัตริย์ ดังนั้นการเมืองไทยจึงมีลักษณะอนุรักษ์นิยมจัดมากขึ้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ลักษณะทางการเมืองจึงขาดความเปลี่ยนแปลง กลับถูกจับอยู่กับที่ ซึ่งก็หมายความว่าเป็นการถอยหลัง ในขณะที่ลักษณะทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การ “พัฒนา” เศรษฐกิจที่เน้นหนักในเมืองนั้น ได้ขยาย “ชนชั้นกลาง” ในเมืองขึ้นมา “ชนชั้นกลาง” ที่เติบโตขึ้นมานี้จะพอใจกับสภาพการปกครองแบบอนุรักษ์นิยมของเผด็จการทหารบกที่อิงกับสถาบันกษัตริย์ตราบเท่าที่การปกครองนั้นจะอำนวยประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับตนได้ แต่การที่เกิดงบประมาณขาดดุลมาเป็นประจำ ในขณะที่ประเทศไทยก็เป็นหนี้ต่างชาติเพิ่มขึ้นจากเงินกู้ ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปลายยุคจอมพลถนอม กิตติขจร ปัญหาเงินตราต่างประเทศ (ดอลลาร์) ทำท่าจะหยุดไหลเข้ามาเนื่องจากอเมริกาถ่วงดุลจากสงครามเวียดนาม และการที่อเมริกาหันกลับไปเป็นมิตรกับจีนด้วยการที่ประธานาธิบดี

ริชาร์ด นิกสัน ไปเยือนประเทศจีนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕

ในสภาพของปัญหาและความปั่นป่วนเช่นนั้น ทำให้เกิดความไม่พอใจต่อรัฐบาลเผด็จการทหารบกของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นอันมาก ในเมื่อการเมืองถูกปิดตายมาเป็นเวลานาน ชาติช่องทางหรือสถาบันทางการเมืองที่จะเป็นตัวแทนของเสียงเรียกร้องและความไม่พอใจทั้งหลาย ก็เป็นที่เห็นได้ชัดว่าทำไมจึงมีเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขึ้น

ขบวนการตุลาคม ตั้งแต่ ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๑๙ เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นจากการสะสมของปัญหาหลายอย่างของเมืองไทย เกิดจากความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเมื่อเปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ไปขัดกับการปกครองทางการเมือง ในเมื่อสถาบันทางการเมืองส่วนใหญ่ถูกปิด หรือไม่ก็ถูกเลี้ยงให้เป็นง่อยไม่สามารถจะเจริญเติบโตได้ เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง หรือแม้แต่กระทั่งกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เช่น สหพันธ์กรรมกร ทั้งนี้โดยไม่ต้องพูดถึงชาวนาที่ไม่สามารถจะรวมตัวกันได้ ดังนั้นจึงเป็นที่เห็นได้ง่ายว่าทำไมนิสิตนักศึกษาจึงกลายเป็นหัวหอกในการเคลื่อนไหวของขบวนการตุลาคมดังกล่าว

ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในประเด็นสุดท้ายนั้น ต้องมองควบคู่ไปกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในระบอบนั้น ที่เห็นได้ชัดก็คือจำนวนประชากรไทยเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ลองมาดูอย่างหยาบๆ ว่าในช่วงก่อนสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นประชากรไทยมีประมาณ ๒๐ ล้านคน แต่เมื่อถึงปลายสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร กลับมี ๔๐ ล้านคน กรุงเทพฯ เปลี่ยนจากเมืองที่มีประชากรประมาณ ๒ ล้านคนในระบอบดังกล่าว กลายเป็นเมืองที่แออัดที่มีประชากรถึง ๔-๕ ล้านคน

นอกจากจำนวนจะเปลี่ยนแปลงอย่างมากแล้ว ลักษณะของประชากรก็เปลี่ยนไปด้วย ในสมัยก่อนการ “พัฒนา” ประชากรไทยส่วนใหญ่ คือ ชาวไร่ชาวนา ถัดมาก็คงเป็น “ชนชั้นกลาง” จำนวนไม่มากนัก ซึ่งอยู่ในเมืองมีอาชีพเป็นคนกลางบ้าง ค้าขายบ้าง ทำธุรกิจห้างร้านและบริษัทบ้าง ถัดมาก็ก็คงเป็นข้าราชการ แล้วก็มีความเจ้าและขุนนางเก่าที่มีมรดกตกทอด

มา แต่ในสมัยของความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรม การที่มีงานประเภทบริการบางอย่าง เช่น การท่องเที่ยว โรงแรม สถานอาบอบนวด บาร์ และไนต์คลับ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดคนที่มีอาชีพใหม่ๆ ส่วนหนึ่งจะเห็นได้ว่างานระดับที่ไม่ต้องอาศัยความรู้และการศึกษานักจะดึงคนงานมาจากท้องไร่ท้องนา ทำให้เกิดมีประชากรที่เป็นกรรมกรขึ้นมามากมายอย่างไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย ส่วนงานอาชีพอย่างอื่นที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนั้นคือในลักษณะที่ไม่ใช่อาชีพแรงงานเฉยๆ แต่ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษบ้าง คนกลุ่มนี้ก็จะมาจากสถาบันการศึกษาทั้งระดับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย

น่าสนใจมากว่าในระยะเวลาที่กำลังกล่าวถึงนี้ มหาวิทยาลัยได้ขยายออกทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มหาวิทยาลัยต่างจังหวัดเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น เชียงใหม่ ขอนแก่น ฯลฯ และที่น่าสนใจที่สุดและส่งผลต่อการเมืองในยุคนั้นอย่างมากคือการเปิดมหาวิทยาลัยรามคำแหง ส่วนทางด้านวิทยาลัยนั้นแล้ว ก็มีการขยายวิทยาลัยครูและวิทยาลัยอาชีวะต่างๆ ทั่วไป

การขยายการศึกษานี้เป็นไปเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คือการผลิตคนเข้าไปทำงานในระบบเศรษฐกิจใหม่ ที่มีโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจ การค้า ฯลฯ คนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาด้วยระบบการปกครองเผด็จการทหารบก ที่วางแผน “พัฒนา” เศรษฐกิจที่เน้นภาคอุตสาหกรรมและเมือง แต่คนเหล่านี้ก็จะไปผลิตทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ไปขัดแย้งกับความไม่เปลี่ยนแปลงทางการเมืองของเผด็จการทหารบกเอง

นี่เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดหนึ่งของขบวนการตุลาคม

งานเขียนของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ปรากฏขึ้นมาในภาพกว้างๆ ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมดังกล่าว

สุจิตต์ วงษ์เทศ เริ่มมีชื่อเสียงในการขีดเขียนในช่วงที่เขาเรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่าง ๒๕๐๙ - ๒๕๑๓ เข้าใจว่างาน ๒ ชิ้นในยุคแรกที่สร้างความประทับใจให้กับผู้อ่านมากที่สุดคือ **กูเป็นนิสิตนักศึกษา** (รวมพิมพ์ครั้งแรก ๒๕๑๒) ซึ่งเป็นการสะท้อนอารมณ์ของแวดวงนิสิตนักศึกษาที่สนใจแต่ความเพลิดเพลินโดยไม่นำพาต่อปัญหาสังคม บทกวีนี้

แม้จะกระทบกระเทียบแตกตั้นนักศึกษา แต่ก็สะท้อนให้เห็นชัดถึงการเริ่มต้น ต้นตัวในปัญหาสังคมในหมู่นักศึกษาเอง ส่วนงานอีกชิ้นหนึ่งคือ **ขุนเดช** (รวมพิมพ์ครั้งแรก ๒๕๑๒) อันเป็นเรื่องของความบ้ำระห่ำในการอนุรักษ์ โบราณสถานของเขา

สุจิตต์ วงษ์เทศ มีต้นตอเป็นคนบ้านนอก (แต่ก็ถูกสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมดึงดูดเข้ามาให้เติบโตในกรุงเทพฯ และก็ไปจากกรุงเทพฯ ไม่ได้เหมือนคนจำนวนมาก) เขาเกิดที่บ้านด่าน ตำบลโคกปิบ อำเภอโคกปิบ จังหวัดปราจีนบุรี เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๔๘๘

เขาว่าเขามีเชื้อลาวพวนและก็มีเชื้อจีนด้วย บางวันอารมณ์ดีเขาก็ บอกว่าเขามีเชื้อเขมร เพราะบ้านอยู่ใกล้พรมแดนเขมร (สงครามสมัยก่อนที่ มีการแย่งชิงไพร่พลกัน ปล้นสะดมกัน จุดครว่กัน ใครอยู่ในเส้นทางพม่า ผ่านก็ไม่แคว่ลัวมีเลือดพม่า ใครอยู่ในเส้นทางที่กองทัพไทยผ่านก็ไม่แคว่ลัวมี เลือดไทย และใครอยู่ในเส้นทางที่ทัพเขมรผ่านก็คงไม่แคว่ลัวมีเลือดเขมร ติดตัวมา) สุจิตต์กล่าวว่หน้าตาเขาก็ปากหนาแดงเหลี่ยมเหมือนคนขอม โบราณ ส่วนบิตามารดาของสุจิตต์นั้นเป็นชาวนาและค้าขายเล็กๆ น้อยๆ มีฐานะในระดับปานกลางของคนแถวนั้น

สุจิตต์เป็นคนฉลาด แต่เรียนหนังสือไม่เก่ง เขาเรียนชั้นประถมที่วัด ต้นโพธิ์ใกล้ๆ บ้าน มาต่อชั้นมัธยมในกรุงเทพฯ โดยจบมัธยม ๖ จากโรงเรียน วัดมกุฏกษัตริย์ฯ มาตกชั้นเตรียมอุดมปีที่ ๑ จากโรงเรียนวัดนวลนรดิศ แล้วก็มาจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จากโรงเรียนผดุงศิษย์พิทยา สุจิตต์ใช้ เวลาอีก ๖ ปีที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๓ (ในขณะที่หลักสูตรจริงๆ มีเพียง ๔ ปี)

การศึกษาของสุจิตต์ นอกจากจะเข้าโรงเรียนตามปกติแล้ว ก็วน เวียนอยู่ใกล้ๆ กับ วัด อันเป็นบ่อเกิดทางปัญญาที่สำคัญของเขา เขามักจะ พุดถึงอิทธิพลที่ได้จากพ่อ (ซึ่งเคยบวชเรียนอยู่นาน) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง *การแห่และการเทศน์*ที่เขาทำได้อย่างคล่องแคล่ว มีชีวิตจิตใจ เมื่อเข้ามา อยู่กรุงเทพฯ เขาก็อาศัยวัดเทพธิดารามอยู่ เขาคุยอยู่ได้เสมอๆ ว่มาจาก สำนักเดียวกับ *สุนทรภู่มหากวีกระจ่าง* ในช่วงที่เรียนอยู่ศิลปากรนั้น คาว

นักเขียนและกวีของเขาก็เริ่มฉายแสง เขาเริ่มทำงานจริงจังโดยเป็นผู้ช่วย “หลวงเมือง” (สำราญ ทรัพย์นิรันดร์) ทำหนังสือ **ข้อฟ้า** ซึ่งกลายเป็นหนังสือ ชั้นดีและคลาสสิกทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีไป และเขาก็รับจ้างทำ หนังสือฟ็อกเก็ตบู๊กให้กับโรงพิมพ์กรุงสยามและสำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น อีกด้วย

เมื่อจบปริญญาตรีสุจิตต์ก็ได้งานที่ **สยามรัฐ** ซึ่งที่นี่ได้กลายเป็นสนาม ของปลายปากกาของเขา ครั้งนั้นเขา และขรรค์ชัย บุนปาน ซึ่งเป็นนักเขียน คู่กันสร้างความสำเร็จรวดเร็วให้กับ **สยามรัฐ** ไม่น้อย และจาก **สยามรัฐ** นั้นเอง เขาก็ได้รับความสนับสนุนให้ไปดูงานในอเมริกา ๑ ปี (๒๕๑๔-๒๕๑๕)

อเมริกาที่สุจิตต์ วงษ์เทศ ไปพบพานนั้นมีอิทธิพลต่อเขาอย่างมาก ในด้านชีวิตส่วนตัวเขาก็ตกลงแต่งงานในทัศนะใหม่กับคนรักเดิมจาก ศิลปากรที่กำลังไปเรียนปริญญาโททางมานุษยวิทยาอยู่ที่มหาวิทยาลัย คอร์เนลล์ งานแต่งงานของสุจิตต์ วงษ์เทศ และปรานี เจียรติษฐาภรณ์ เรียบง่ายอย่างน่าสนใจ มีแขกผู้ใหญ่มาอวยพร แล้วก็มีเพื่อนๆ มานั่งคุยกัน เป็นสักขีพยานเท่านั้น และที่นั่นปรานีก็ตั้งท้อง “อินยูเอสเอ” มาคลอด **“มุกหอม”** ลูกสาวคนแรกในเมืองไทย

ในทางด้านความคิด สุจิตต์ได้รับอิทธิพลของปลายยุคขบวนการ ต่อต้านสงครามเวียดนามไม่น้อย เขาเริ่มตั้งคำถามต่อความคิดอนุรักษ์นิยม ที่เขามีติดตัวมาจาก **ศิลปากร** และ **สยามรัฐ** เขาสังเกตการถกเถียง การเดิน ขบวนของนักศึกษาอเมริกัน เขาแสดงความคิดที่สับสนว่่าวุ่นของการที่ ความคิดอนุรักษ์นิยมเดิมของเขาถูกท้าทายออกมาอย่างตีในหนังสือ ๒ เล่ม คือ *เมตอินยูเอสเอ ภาค ๑* (๒๕๑๖) และ *โง่เง่าเท่าตุ่น : เมตอินยูเอสเอ ภาค ๒* (๒๕๑๖)

อเมริกา คอร์เนลล์ การแต่งงานในทัศนะใหม่ และหนังสือสองเล่ม นั้น ทำให้สุจิตต์หลุดออกจากแวดวงอนุรักษ์นิยม และในขณะเดียวกันก็ ทำให้เขาหลุดออกจากงาน **สยามรัฐ** ด้วยในเวลาต่อมา เสถียร จันทิมาธร ขรรค์ชัย บุนปาน และสุจิตต์ วงษ์เทศ ถูกยื่นซองขาวพร้อมๆ กันให้ออก จาก **สยามรัฐ** (เหมือนๆ กับนักคิดนักเขียนอีกหลายๆ คนก่อนหน้านั้น ที่

สร้างความเป็นนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์จนมีชื่อเสียงได้จากค่าย **สยามรัฐ** แต่ในบั้นปลายต้องหลุดออกมาจากแวดวงนั้น) และนั่นก็เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของงานเขียนและอาชีพที่สำคัญของเขา คือเขาร่วมทำโรงพิมพ์พิมพ์เนศกับเพื่อนๆ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขึ้น เขากับเพื่อนๆ ก็เริ่มต้นทำหนังสือ **ประชาชาติ** รายสัปดาห์ (พฤศจิกายน ๒๕๑๖) และ **ประชาชาติ** รายวัน (กรกฎาคม ๒๕๑๗) หนังสือทั้ง ๒ ฉบับเป็นหนังสือพิมพ์แนวหน้าในการเสนอข่าวและความคิดเห็นในยุคเสรีภาพของไทยจาก ๒๕๑๖-๒๕๑๙ เป็นอย่างดี และไม่น่าสงสัยอะไรว่าเมื่อเกิดรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แล้วหนังสือทั้งสองก็ถูกรัฐบาลเผด็จการปิดตาย กลายเป็นสิ่งที่ผู้คนกล่าวขวัญถึงในทางที่ดีในประวัติศาสตร์ไป

ภายหลังรัฐประหาร ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สุจิตต์ก็ตกงานเหมือนกับนักคิดนักเขียนที่จริงจังต่อปัญหาสังคมทั้งหลาย เขารับจ้างทำงานเกี่ยวกับหนังสืออีกหลายแห่ง จนกระทั่งในที่สุดครอบครัวของภรรยาเขาก็ตัดสินใจตั้งโรงพิมพ์ “เรือนแก้ว” กันขึ้น และสุจิตต์ก็เริ่มงานยุคใหม่ในแนวที่เขารัก คือ **ศิลปวัฒนธรรม** รายเดือน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมา

ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า **เจ้าขุนทอง** *ไปปล้น* นี้ เป็นการรวมบทกวีของสุจิตต์ ตั้งแต่ ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๒๓ ถ้าจะว่าไปงานส่วนที่หนักแน่นจะอยู่ในช่วง ๒๕๑๖-๑๕๑๗ เป็นส่วนใหญ่

อาจจะตั้งคำถามว่าทำไมงานหลัง ๒๕๑๗ จึงกระท่อนกระแท่น และสุจิตต์ก็ต้องเขียนตอนท้ายขึ้นมาใหม่ คือ **“ทวาทศมาส หรือนิราศ ๑๒ เดือน ฉบับไฟร่”** ซึ่งเขาเขียนขึ้นเมื่อมีนาคม ๒๕๒๔ เพื่อประกอบการพิมพ์ครั้งนี้โดยเฉพาะ คำตอบก็คือ หลัง พ.ศ. ๒๕๑๗ จนกระทั่งถึงก่อน ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น งานเขียนส่วนใหญ่ของเขาคือ **เพลงยาวถึงนายกรัฐมนตรี** (รวมพิมพ์ครั้งแรก ๒๕๑๙) ได้ถูกแยกไปจัดพิมพ์เป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหากแล้ว และการที่งานเขียนหลัง ๒๕๑๙ ถูกกระท่อนกระแท่นไปอีก ก็เป็นที่เข้าใจได้ว่าบรรยากาศทางการเมืองอันสกปรกหลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำให้นักเขียนนักคิดจำนวนมากต้องหยุดผลงานทางปัญญาของตน ฉะนั้นการรวมบทกวีครั้งนี้ น้ำหนักของเนื้อหาจะอยู่ที่ช่วงหลัง

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นส่วนใหญ่ และมีงานที่เริ่มตั้งตัวใหม่อีกที่ก็หลัง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไปอีกนาน ขบวนการ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สร้างความบันเทิงใจให้กับผู้คนมากมาย และสุจิตต์ วงษ์เทศ เองก็สะท้อนบรรยากาศอันนั้นออกมาผ่าน **“เจ้าขุนทอง”** ของเขา เมื่อมัน...

*“ไปเพื่อสิทธิ์เสรี เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
ไอ้เจ้านกเขาชั้น แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน”*
ภาพของนักศึกษาในยุคนั้นเห็นได้จากที่ **“เจ้าขุนทอง”** ...
*“สะพานยามหาดเลี้ยว ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ทิ้งสมุกที่ลบเลือน ด้วยรอยน้ำตาแต่เมื่อคืน”*

“เจ้าขุนทอง” สู้ด้วยอุดมการณ์และวิธีการสันติของมัน และมันก็เดินเข้าสู่ดินแดนแห่งประวัติศาสตร์และตำนานที่ผู้คนจะต้องจดจำไว้ชั่วกาลนานบนแผ่นดินไทย สุจิตต์จับบทกวีด้วยคำว่า

*“ดอกโสนบานเช้า ดอกคึดเค้าบานเย็น
ออกพรรษามาตระเวน ที่อนุสาวรีย์ทูน
ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง มีแต่รัฐธรรมนูญ
แม้กับพ่อก็อาดูร แต่ภูมิใจลูกชายเอย ฯ”*

สุจิตต์ วงษ์เทศ ชำนาญในการใช้ของเก่าให้เข้ากับสภาพการณ์สมัยใหม่ ดังนั้นในการ **“กล่อมวีรชน”** ของเขา เขาจึงเอาทำนอง **ตับพระลอ เลี้ยงน้ำ** มาใช้ และสอดใส่เนื้อหาเข้าไปใหม่อย่างงดงามว่า

*“เจ้าหนุ่มสาวเอย เจ้าเคยแล้วหรือยัง
ตายเพื่อสร้าง ตายเพื่อสร้างเสรี”*

เขากล่าวถึงบทบาทอันกล้ากล้าของนักเรียนอาชีวะในบทกวีเดียวกันว่า

*“ศึกคึกหนักแน่นดังแผ่นดินผา กลมเกลียวแกล่วลกล้าสดใส
ฟันเพียงฟาดฟันบรรลัย กนกห้าสิบให้ชีวิตพลี”*

และในบทที่กล่าวถึงชาวบ้านธรรมดาที่เข้ามาช่วยขบวนการ ๑๔ ตุลาคม ของนักศึกษาอย่างไรวินั้น สุจิตต์ก็เอา **“กราวตะลุง”** มาแปลเป็น **“ตะลุงท่าช้าง”** ได้อย่างขบขันและสนุกสนาน

“ฝ่ายว่าบ้องตันอยู่สะพานท่าช้าง กระโศกโศกพลางเอามือตีแปะ
 คิวักป็นมากมาย เด็กตายเยอะเยอะ จึงพาเมียเตาะแตะ ดิตตามมาดู
 ถือหอกกำยำ ค้ำมยาวสวดยหุ
 น้ำตาร่วงพรู สงสารนักรเรียน...”

“ถ้ามันยิงเข้ามา อย่าซ้ำอียาย
 จงยึดบันท้าย ฎไว้แรงแรง
 ฎจะฟุ้งด้วยหอก ให้มันออกสีกัด
 แล้วจะเรียกอีแร้ง มารุมทิ้งทรมาน...”

บรรยากาศทางการเมืองที่เปิดขึ้นภายหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นำมาซึ่งความหวังและความไม่ฝันหลายประการ มีไม่น้อยที่คิดว่าเมื่อกำจัดเผด็จการทหารบกเพียงไม่กี่คนไปได้แล้ว ปัญหาต่างๆ ของไทยก็จะแก้ไขได้อย่างง่ายดาย แต่ทว่าภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม นั้น ได้นำมาซึ่งการปรากฏตัวของปัญหาต่างๆ ที่หมักหมมมาเป็นเวลานาน ขบวนการกรรมกรและชาวนาที่ผูกตามขึ้นมาถึงขบวนการนิสิตนักศึกษาเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัด การที่ปัญหาค่าแรงของกรรมกรและปัญหาหนี้สินของชาวนาถูกกดตันมิให้มีทางออกมาในสมัยสุฤษดิ์-ถนอมนั้น ทำให้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นระเบิดขึ้น และกรรมกรกับชาวนาก็รวมตัวกันเป็นองค์กรต่างๆ โดยได้รับความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดจากขบวนการนักศึกษา

การปะทุของปัญหาไม่ว่าจะเป็นการประท้วงของกรรมกรทอผ้า (มิถุนายน ๒๕๑๗) การประท้วงของลูกจ้างอุตสาหกรรม (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๑๗) กรรมกรหญิงแสดนครินทร์คาร์เมนท์ และกรรมกรชาวไร่ (๒๕๑๘ - ๒๕๑๙) ตลอดจนการประท้วงของชาวนาในช่วง ๒๕๑๖ - ๒๕๑๙ ทำให้ผู้ที่มีอำนาจและผลประโยชน์ ซึ่งเคยชินอยู่กับความได้เปรียบและความเหนือกว่าทุกประการในยุคสุฤษดิ์-ถนอม เริ่มต้นตระหนกตกใจ และแล้วขบวนการฝ่ายขวาก็ถูกสร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นกระหังแดง นวพล ตลอดจนลูกเสือชาวบ้าน (ที่มีมาก่อนแต่มาเริ่มคึกคักในระยะนี้) บรรยากาศหลัง ๑๔ ตุลาคม เป็นบรรยากาศของความขัดแย้งแตกแยกอย่างชนิดที่ไม่เคย

ปรากฏมาก่อนในประเทศไทย

รัฐบาลที่เกิดขึ้นหลัง ๑๔ ตุลาคม ไม่ว่าจะเป็รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ รัฐบาลเสนีย์ ปราโมช หรือรัฐบาลศึกษาธิการ ปราโมช ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาเริ่มหมกมุ่นครึกครื้นต่อระบอบประชาธิปไตย (หรือไม่ก็ทำให้เกิดสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย) ที่ได้มา ทั้งสองฝ่ายเริ่มมองหาการใช้อาวุธและกำลังเป็นทางออกของตน สุจิตต์ วงษ์เทศ สะท้อนความรู้สึกและปรากฏการณ์อันนี้จากทางค่านิสิตนักศึกษาโดยใช้ “ขุนแผน” เป็นสัญลักษณ์ในบทกวี “**ขี้ม้ายอกจากเมือง**” ว่า

“ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้ ไปเกิดไปดีที่ไปส่ง
 ไปเป็นเพื่อนเขาว้างในกลางดง ไปชมพวงชมพูชมนาคอน
 ทั้งทิศเหนือทิศใต้จึงไปเกิด จะประเสริฐสมสิ่งสมเสร
 เจ้าจงพบบรรดาประชากร เดือดร้อนสารพันอันตราย...”

× × ×

“ทำนาหาข้าวเลี้ยงประเทศ ข้าวก็ดีวิเศษสุดใส
 รายได้ขายข้าวรวกกำไร แต่ตกเป็นของใครก็ไม่รู้
 ปลุกข้าวแต่ชาวนาไม่มีข้าว เจ็บปวดครวครวและหตุ
 น้องเอ๋ยเจ้าจะต้องไปลองดู กินอยู่กับเขาให้จงดี...”

× × ×

“โน้นม้าสีหมอกนอกถนน เจ้าจงอดทนขึ้นขี้ม้า
 เลาะลัดคัตตรงอรัญญา สลัดคราบปริญญาเสียเถิดเอ๋ย ฯ”

และในตอนหนึ่งเขาก็สลับออกมาว่า
 “ถ้าความจนถูกหาว่าขบถ เพื่อให้ความรวยกคกลางถนน
 ฎก็พร้อมจะขบถรดน้ำมนต์ กราบพระออกปล้นความเป็นธรรม ฯ”

งานของสุจิตต์ วงษ์เทศ หลายชิ้นในตอนนั้นแต่งขึ้นเพื่อตีพิมพ์สำหรับอ่านเพื่อสะท้อนเรื่องราวของปัญหาสังคม บางชิ้นก็แต่งขึ้นเพื่อประกอบการขับร้องดนตรีไทยที่เขารักเป็นชีวิตจิตใจ ฉะนั้น “กล่อมวีรชน” จึงงคามและคู่กันเมื่อนำมาเล่นในวงดนตรี “เจ้าพระยา” ที่เขาและเพื่อนช่วยกันก่อตั้งมาตั้งแต่ก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อมา “เจ้าพระยา” แยกแขนง

อยู่ว่างว่างบางที่มีขอบ
 ยืดอำนาจเบ็ดเสร็จเผด็จการ

บ้างกำหนดปฏิวัติรัฐประหาร
 สนุกสนานเสนาะสนั่นกันเรื่อยมา”

สุจิตต์รำพึงว่า

“จะถึงครึ่งศตวรรษเข้านี้แล้ว
 เพราะฝ่ายหนึ่งถือปืนยื่นขวางคา
 ยังไม่มีวีแวนเข้าที่ท่า
 อีกฝ่ายหนึ่งมีปัญญาไม่มีปืน...”

และในเดือนตุลาคมเขาก็รำพึงถึง

“เจ้าขุนทองต้องตายในกองกุนท์ เพราะเทิดทูนศักดิ์ศรีเสรีชน”

อันที่จริงงานรวมบทกวีเล่มนี้ของสุจิตต์ วงษ์เทศ น่าจะรวมเล่มมานานแล้ว คือหลังจากที่เขารวม เพลงยาวถึงนายกรัฐมนตรื (๒๕๑๙) ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถทางกวีของเขาอย่างชัดเจน ความสามารถที่ว่านั้นคือความเป็นนายของภาษาของเขา กับการที่เขาสามารถจะเรียงร้อยถ้อยคำให้เป็นบทกวีอย่างงดงาม นำความงามทางภาษานั้นมาสื่อสารความหมายในรูปของปัญหาสังคม และเขาก็ก้าวออกมารวมเอาประเด็นทั้งสังคมและการเมืองเข้าด้วยกัน

เจ้าขุนทองไปปล้น จะเป็นงานที่ชี้ให้เห็นพัฒนาการความเป็นกวีของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ในยุคครั้นโกสินทร์อย่างแจ่มชัด

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
 อธิษากะ นวยอรั้ง
 เมษายน ๒๕๒๔

ปกหนังสือ กูเป็นนิสิตนักศึกษา
 เมื่อพิมพ์ครั้งแรก ๒๕๑๒

ปกหนังสือ เจ้าขุนทองไปปล้น
 เมื่อพิมพ์ครั้งแรก ๒๕๒๔

(พิมพ์ครั้งแรก เป็น คำนำเสนอ ในหนังสือ เจ้าขุนทองไปปล้น, ๒๕๒๔)

กูเป็นนิสิตนักศึกษา
เจ้าขุนทองไปปล้น

โปสเตอร์การเมือง ผลงานของแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย,
ศิลปิน : สิงหน้อย พุทธิสวัสดิ์สถาพร

กูเป็นนิสิตนักศึกษา

● กูเป็นนิสิตนักศึกษา
ย่าคำนี้จะย่าไปงานบอลล์

วาสนาสูงส่งสโมสร
เสพเสน่ห์เกสรสุมาลี

● กูเป็นนิสิตนักศึกษา
มันสมองของสยามธานี

พริ้งสง่างามผดาดเพียงราชสีห์
คำนี้กูจะ نابให้หน้าใจ

● กูเป็นนิสิตนักศึกษา
หัวเข้มีซัด กัดคกระคุม ปุ่มเนคไท

เจ้าข้ารู้จักกูหรือไหม
หลักไปหลักไปอย่ากีดทาง

● กูเป็นนิสิตนักศึกษา
ศึกษาสรรพธรรมวินววง

มหาวิทยาลัยอันกว้างขวาง
เมืองกว้างข้างหลายสบายดี

● กูเป็นนิสิตนักศึกษา
ย่าคำกูจะย่าทั้งราตรี

เดินเหินคู่สง่ามีราศี
กรุงศรีอยุธยา มาราชอน

● เฮ้ย กูเป็นนิสิตนักศึกษา
ให้พระอินทร์เอาพระขรรค์มาบันรอน

มีสติปัญญาเยี่ยมสิงขร
อเมริกามาสอนกูเชี่ยวชาญ

● กูเป็นนิสิตนักศึกษา
พุงนี้ก็จะต้องไปร่วมงาน

หรรษาแหลมหลักอักษรฐาน
สังสรรค์ในระดับปริญญา

● ได้โปรดฟังกูเกิดสักนิด
เงียบไว้ยฟังกูปรัชญา

กูเป็นนิสิตนักศึกษา
กูอยู่มหาวิทยาลัย

● กูอยู่มหาวิทยาลัย
อีกไม่นานเราก็ต่างจะตายไป

รู้ไหมเห็นไหมดีไหม
กอบโกยใส่ตัวเองเสียก่อนเฮย

(พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๒)

โปสเตอร์การเมือง ผลงานของแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย,
ศิลปิน : สิงห์น้อย พุสวัตต์สถาพร

เจ้าขุนทอง

● วัดเขยวัดโบสถ์
เจ้าขุนทองไปปล้น
คดข้าวใส่ห่อ
เขาก็รำลือมา

ศาลโตนคเจ็ดต้น
ปานฉะนี้ไม่เห็นมา
ถ่อเรือไปตามหา
ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว

● นั่งรถยนต์เรไร
ส่งเสียงแจ้วแจ้ว
เจ้าออกจากบ้าน
แล้วหันมาส่งน้องน้อง

นั่งรถไฟนกแก้ว
ว่าเจ้าขุนทอง เจ้าขุนทอง
เมื่อตอนตะวันเรืองรอง
ว่าพี่จะไปหลายวัน

● ไปเพื่อสิทธิ์เสรี
ไต่เจ้านกเขาขัน
สะพานข้ามหาดเลี้ยว
ทิ้งสมุดที่ลบเดือน

เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือ
ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ด้วยรอยน้ำตาแต่เมื่อคืน

● ขุนทองเจ้าร้องไห้
ว่าคอกจำปีถูกปืน
ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย
แม่มาร้องเรียกหา

อยู่ในเรือนจนตึกตื่น
ตายอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
เจ้าอย่าเฉยเขื่อนชา
นี่พ่อมาตั้งตาคอย

● เจ้ามิใช่นักรบ
รูปร่างก็น้อยน้อย
แม่รู้ว่าลูกรัก
พ่อก็รู้ว่าลูกมี

ที่เคยประสบวีรกรรม
เพราะเรียนหนังสือหลายปี
นั่นมีความภักดี
กตัญญูแผ่นดิน

● แต่ใครเขาจะรู้
มนุษย์อาจได้ยิน
ลูกบอกว่าคุณรู้
แม่กับพ่อก็รอมมา

เพราะเขามีใช้พระอินทร์
แต่อำนาจมาบังตา
จึงสู้แบบอหิงสา
หลายเพลาหลายเพล

● ดอกโสนบานเข้า
ออกพรรษามาตระเวน
ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง
แม่กับพ่อก็อาดูร

ดอกคัตเค้าบานเย็น
ที่อนุสาวรีย์ทูน
มีแต่รัฐธรรมนูญ
แต่ภูมิใจลูกชายเอ๋ย ฯ

โปสเตอร์การเมือง ผลงานของแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย,
ศิลปิน : ไม่ทราบชื่อ

กล่อมวีรชน

(เกริ่น)

● ครานั้นนิสิตนักศึกษา
ไฟรฟ้าประชากรทั่วไป

บรรดานักเรียนทั้งเหนือใต้
ลุกฮือร้องให้ทั้งนคร

(เจริญศรี)

● อายุเยาวเรศรุ่นเจริญศรี
เกี่ยวก้อยร้อยแขนไม่คลายคลอน

พลังมีร่วมมิตรโมตร
รบรอนเผด็จการอันตราย (เฮย)

(ดาวเล่นน้ำ)

● พ่อคุณเฮ้ย
ถูกปืนกระเด็น
หาไตไปเหมือน
ยื่นเคียงเรียงราย

ยังบ่เคยพบเห็น
กลับเต็นเข้าสู่ตาย
เห็นเพื่อนวางวาย
โดยไม่มีอาวุธเลย

(ดาวกระทู้)

● จะหางามสามโลกก็เหลือหา
ยังอ่อนวัยไม่เสียตายชีวิตเลย
ถูกปืนโปรยโรยลงตรงหน้าอก
จนเดือนดับวันวาดดาวกระจาย

สละแล้วแก้วตาพ่อคุณเฮ้ย
สักคำหนึ่งก็ไม่เอ่ยยินดีตาย
ไม่วิตกแม้หน้าตาเป็นสายสาย
พระนครยังไม่ได้ลิทธิเสรี

(ดาวกระตเล็ก)

● ครานั้น
อยู่สะพานผ่านฟ้ากลางธานี
บ้อมพระกาฬไม่เคยรับทัพพม่า
คลองโง่งอ่างกระดางแตกก็แหลกลาญ

เผด็จการครองเมืองเรืองศรี
และสวนรื่นฤดีบัญชาการ
แต่ถูกไทยกันเองมามุ่งประหาร
เพราะฝีมือเผด็จการทุกคน

(เกริ่น)

● ครานั้นแสงทองส่องสว่าง
บรรดานกผกผินบินข้างบน
ทรราชหว่าดผวาอนาคต
เหมือนภูเขาทั้งถูกถูกทำลาย

ทิศตะวันออกกว้างโรยถนน
ดอกไม้ขาวราวฝนมาโปรยปราย
เผด็จการทั้งหมดก็กลับหาย
มวลดมนุษย์หญิงชายสวัสดิ์

(ดอกไม้เหนือ)

● หอมกลิ่นดอกไม้คล้ายคล้ายหอม
เคล้ากลิ่นน้ำตาธานี
แย้มยิ้มพริ้มพรายท่ายัก
ดอกประชาธิปไตยในสากล

พุ่มพวงดวงพยอมริมนิถี
และควาเลื้อยคดสลับวีรชน
ดอกไม้กลับหักกลางถนน
กำลังผลิอยู่บนหัวใจไท

(สร้อย) *ไอ้ว่าหนุ่มสาวเฮย*

(ดาวเฉียง)

● คึกคักหนักแน่นดังแผ่นผา
พันเพ็ญฟ้าคพันบรรลัย

กลมเกลียวแกลั่วกล้าสไต
กนกห้าสิบให้ชีวิตพลี

(สร้อย) *เจ้าหนุ่มสาวเฮย เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง ตายเพื่อสร้างเสรี*

● มือเปล่าตื่นเปล่าก้าวหน้า   ยอมให้เช่นฆ่าไปเป็นผี
ถือหลักศักดิ์สิทธิ์เสรี   พุดกันดีดีแล้วตั้งนาน

(สร้อย) เจ้าหนุ่มสาวเคย   เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง   ตายเพื่อสร้างเสรี

● กตขี่ข่มเหงคะเนงร้าย   เผด็จการก้าวทำลายเสียทุกด้าน
ชาวนาเป็นศพกบดาน   ชาวบ้านเป็นซากยากจน

(สร้อย) เจ้าหนุ่มสาวเคย   เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง   ตายเพื่อสร้างเสรี

● มือเปล่าตื่นเปล่าหัวหาญ   แกวงกระบองคดुकคดลานกลางถนน
นี่คือพลังของประชาชน   ทุกคนสืบเลือดบารงระจัน

(สร้อย) เจ้าหนุ่มสาวเคย   เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง   ตายเพื่อสร้างเสรี

● มาเกิดมาสร้างเมืองใหม่   สร้างประเทศเราให้เป็นสวรรค์
ใครมาข่มเหงรังแกกัน   ประชาชนเท่านั้นลุกฮือเอย

(สร้อย) เจ้าหนุ่มสาวเคย   เจ้าเคยแล้วหรือยัง (ซ้ำ)
ตายเพื่อสร้าง   ตายเพื่อสร้างเสรี

แต่งให้วงดนตรีไทย เจ้าพระยา
ทำนอง คับพระลอเสียน้ำ
ธันวาคม ๒๕๑๖

(เขมรเหลือ)

● จะกล่าวถึงขุนมารชาญศักดิ์ดา
ให้โมโหโกรธาณิสตินักศึกษาดังไฟกัลป์
ว่าเหวยว่าเหวยพวกมัน มันทำโง่หง
เดินขบวน (เดินขบวน) หลายครั้ง ทำให้ไขว้เขว

● ร้องเรียกลูกเขยมึงเฮ้ยเกเร
ยกพล (ยกพล) ร่อนเร่ ออกไปรุมรบ
ลูกเขยได้ฟังนั่งคิดบ้า
โลดเต้น (โลดเต้น) เช่นฆ่าให้มันเป็นศพ

● ว่าเหวยว่าเหวยทั้งหมด เหล่ารถถึง
รีบมา (รีบมา) พร้อมพรั่ง คำสั่งกูรบ
ฝ่ายพวกผีพรายนายเขยประจบ
ควักระเบิด (ควักระเบิด) มาสยบ แล้ววิ่งตะลุมแะ

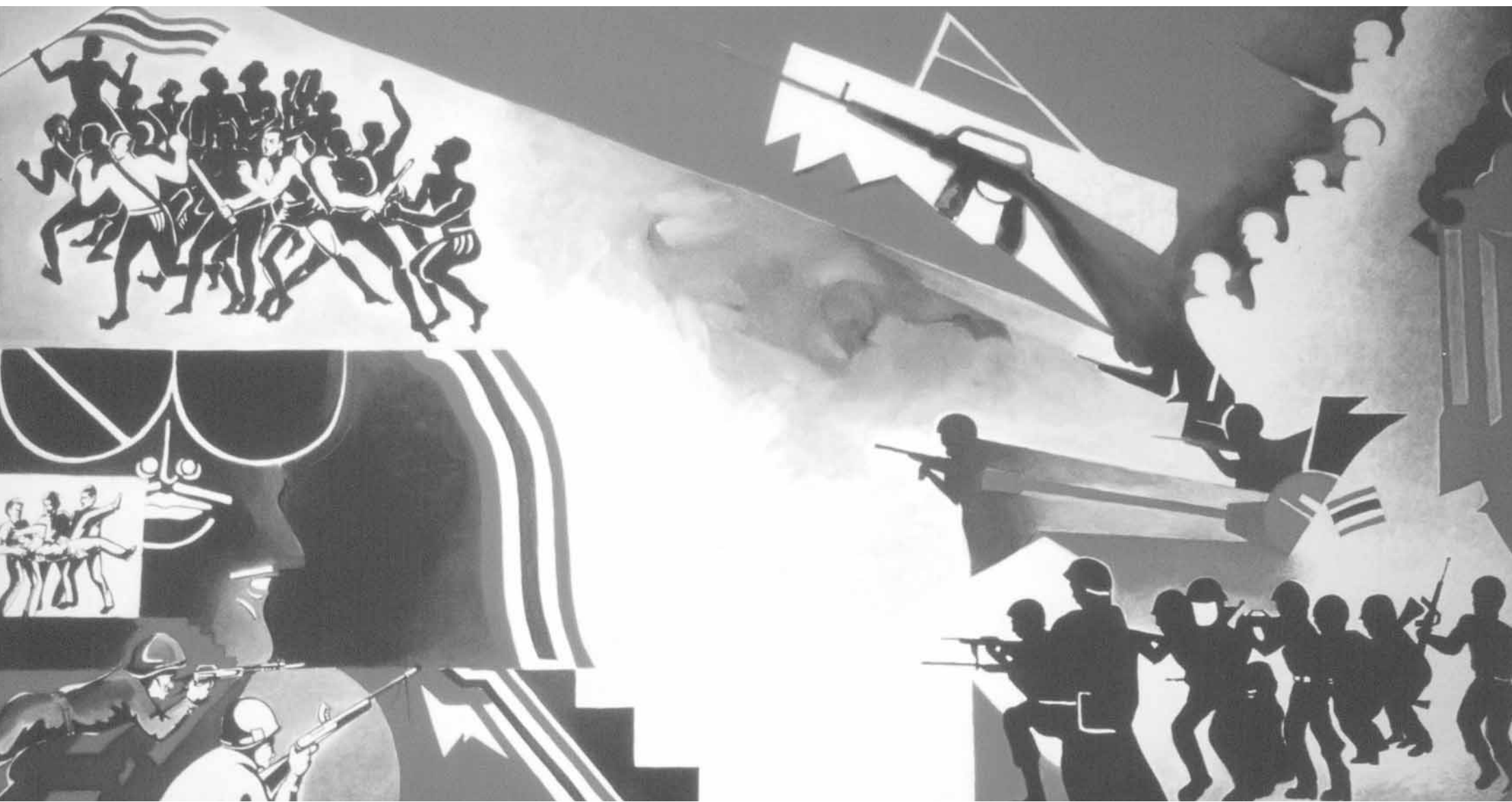
(กราวตະสูง)

● ฝ่ายว่าบ็องตันอยู่สะพานท่าช้าง
กระโดดโลดพลางเอามือตีแปะ
คว้นปิ่นมากมาย เต็กตายเยอะเยอะ
จึงพาเมียเตาะแตะ ติดตามมาดู
ถือหอกกำยำ
ด้ามยาวสวดยหูลู
น้ำตาร่วงพรู
ส่งสารนักเรียน

● เสียงนกร้องบอกว่าบางกอกเหตุโหด
บ็องตันจึงโกรธว่าบางกอกเบียดเบียน
ฆ่าลูกฆ่าหลานที่กำลังอ่านเขียน
กูจะต้องพากเพียร เอาหอกออกแทง
ถ้ามันยังเข้ามา
อย่าช้าอียาย
จงยี่ดั้นทำย
กูไว้แรงแรง
กูจะฟุ้งด้วยหอก
ให้มันออกสี่แดง
แล้วจะเรียกอีแร้ง
มารุมทิ้งทรมาน

● กูจะเขี่ยตลูกกระต๋อกให้มันเหลือกตาเจ็บ
มึงคั่งนั่งตอกเล็บนะอียายนมยาน
เอาปิ่นมันมาเปิด เอาละเปิดมันมาหว่าน
ให้มันแหวกให้มันลาญ ให้มันตายให้มันตาย
ไอ้เจ้าตอกจำปี
ไอ้เจ้าสีจำปา
ไอ้มนุษย์มันมาฆ่า
กันเองทำไม
กูก็แก่ปานนี้
ไม่เคยมีที่ไหน
ไอ้ประเทศเมืองไทย
จะชิบหายแล้วกระมัง

แต่งให้วงดนตรีไทย เจ้าพระยา
ทำนอง กราวตະสูง
มกราคม ๒๕๑๗

โปสเตอร์การเมือง ผลงานของแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย,
ศิลปิน : นิมิตรามชู